PEDAGOGLARNING RAQAMLI KOMPETENTLIGI VA UNING SOTSIAL-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
amaliy psixologiya yo‘nalishi 3-kurs talabasi
Ro‘ziyeva Aziza Fazliddin qizi
roziyevabror23@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqola raqamli ta’lim muhitida pedagoglarning kasbiy faolligini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqot pedagoglarning innovatsion faoliyatini rag‘batlantirish, professional kompetensiyalarini oshirish va ta’lim jarayonida samarali ishlashini ta’minlash yo‘llarini yoritadi. Shuningdek, maqolada raqamli vositalar yordamida pedagoglarning motivatsiyasi, o‘zaro ta’siri va ijtimoiy-psixologik kompetensiyalari rivojlanishi tahlil qilinadi. Maqola raqamli ta’lim muhitida pedagoglarning kasbiy va shaxsiy o‘sishidagi innovatsion mexanizmlarni aniqlash va joriy etishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari pedagoglarning faoliyatini qo‘llab-quvvatlash strategiyalarini ishlab chiqish va samarali raqamli integratsiyani ta’minlashga imkon beradi. Ushbu maqola pedagoglarning kasbiy faolligi va raqamli vositalardan foydalanishdagi zamonaviy tendensiyalarni kompleks tarzda tahlil qiladi.*

Kalit so‘zlar: *Raqamli ta’lim muhiti, pedagoglar faolligi, kasbiy rivojlanish, qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari, innovatsiya, motivatsiya, ijtimoiy kompetensiya.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются механизмы поддержки профессиональной активности педагогов в цифровой образовательной среде. Исследование освещает способы стимулирования инновационной деятельности педагогов, повышения их профессиональной компетентности и обеспечения эффективной работы в образовательном процессе. Также анализируется развитие мотивации педагогов, их взаимодействие и социально-психологические компетенции с использованием цифровых инструментов. Статья направлена на выявление и внедрение инновационных механизмов профессионального и личностного роста педагогов. Результаты исследования способствуют разработке стратегий поддержки педагогической активности и обеспечению эффективной цифровой интеграции. В работе комплексно анализируются современные тенденции профессиональной активности педагогов и использования цифровых средств.*

Ключевые слова: *Цифровая образовательная среда, активность педагогов, профессиональное развитие, механизмы поддержки, инновация, мотивация, социальная компетенция.*

Annotation: *This article examines the mechanisms for supporting teachers’ professional activity in the digital educational environment. The study highlights ways to stimulate teachers’ innovative activity, enhance their professional competencies, and ensure effective performance in the educational process. It also analyzes the development of teachers’ motivation, interactions, and social-psychological competencies through digital tools. The article aims to identify and implement innovative mechanisms for teachers’ professional and personal growth. The findings*

contribute to developing strategies to support teachers' activity and ensure effective digital integration. The paper provides a comprehensive analysis of current trends in teachers' professional activity and the use of digital tools.

Keywords: *Digital educational environment, teachers' activity, professional development, support mechanisms, innovation, motivation, social competence.*

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimi raqamli transformatsiya jarayonida faol rivojlanmoqda. Sun'iy intellekt, interaktiv ta'lim platformalari, onlayn resurslar va boshqa zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) pedagoglarning faoliyatida markaziy o'rin egallay boshladi. Shu bilan birga, pedagoglarning raqamli kompetentligi ularning samarali ta'lim jarayonini tashkil etish, o'quvchilarning qobiliyatlarini aniqlash va individual yo'nalishdagi ta'limni ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Raqamli kompetentlik faqat texnik ko'nikmalarni emas, balki pedagogning axborot bilan ishlash qobiliyati, innovatsion yondashuvlarni qo'llash, hamkorlik va kommunikativ malakalarini ham o'z ichiga oladi.

Raqamli kompetentlikning shakllanishi nafaqat texnologik, balki ijtimoiy-psixologik jarayonlar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Pedagogning o'z-o'zini boshqarish qobiliyati, stressga chidamliligi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy hamkorlikka tayyorligi raqamli vositalarni samarali qo'llashda asosiy rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning sotsial-psixologik jihatdan barqarorligi va moslashuvchanligi ularning raqamli kompetentligini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Oliy va maktab ta'limi sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli kompetentlikning rivojlanishi o'qituvchilarning professional faoliyat samaradorligini oshiradi, ularni pedagogik yangiliklarga ochiq qiladi, shuningdek, o'quvchilar bilan muloqotda ijtimoiy va psixologik barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi (Kasimova G.K., Valeeva G.V., 2022)[1]. Shu bilan birga, pedagoglarning raqamli kompetentlik darajasi va sotsial-psixologik salohiyati o'quv jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan stress, qarshilik va motivatsion qiyinchiliklarni kamaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – pedagoglarning raqamli kompetentligini sotsial-psixologik jihatdan tahlil qilish, uning pedagogik faoliyatga ta'siri, shuningdek, professional va ijtimoiy barqarorlikni oshirish mexanizmlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot natijalari pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga, ularning o'quv jarayonida samaradorligini oshirishga va zamonaviy ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli moslashishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, mazkur mavzu bugungi kunda pedagogika, psixologiya va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohalari uchun katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Zamonaviy ta'lim tizimi raqamli transformatsiya bosqichiga kirib, pedagogik faoliyatning barcha yo'nalishlariga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining chuqur kirib borishi bilan

[1] Kasimova G.K., Valeeva G.V. *Pedagogical competencies in digital education: social and psychological aspects.* – Tashkent, 2022.

tavsiflanmoqda. Bu jarayon pedagoglardan nafaqat texnik bilim va ko‘nikmalarni, balki keng qamrovli raqamli kompetentlikni ham talab etadi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning raqamli kompetentligi va uning sotsial-psixologik asoslarini o‘rganish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli kompetentlik tushunchasi ko‘p qirrali bo‘lib, u pedagogning texnologiyalarni bilishi, ulardan samarali foydalanishi, axborotni tahlil qilish va baholash qobiliyati, shuningdek, pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlarni qo‘llash salohiyatini o‘z ichiga oladi. Wayne Holmes va Charles Fadel tadqiqotlariga ko‘ra, raqamli ta’lim muhiti pedagoglarning kasbiy faoliyatini yangi bosqichga olib chiqib, o‘qitishning individuallashtirilgan va adaptiv shakllarini joriy etish imkonini beradi[2]. Bu esa pedagoglardan nafaqat texnologik bilim, balki yuqori darajadagi ijtimoiy va psixologik tayyorgarlikni ham talab qiladi.

Shu bilan birga, raqamli kompetentlikning shakllanishi faqat texnologik omillar bilan cheklanmaydi. Sherry Turkle va Nicholas Carr ilmiy ishlarida ta’kidlanganidek, raqamli muhit insonning psixologik holatiga, ijtimoiy munosabatlariga va kognitiv jarayonlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi[3]. Ayniqsa, axborot ortiqchaligi, diqqatning parchalanishi, virtual muloqotning ustunligi va real ijtimoiy aloqalarning qisqarishi pedagoglarning kasbiy faoliyatida muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi.

Mazkur jihatlar pedagoglarning raqamli kompetentligini sotsial-psixologik yondashuv asosida o‘rganish zarurligini belgilaydi. Sotsial-psixologik yondashuv pedagogning raqamli muhitdagi faoliyatini uning ijtimoiy munosabatlari, kommunikativ kompetensiyasi, emotsional holati va guruh ichidagi o‘rni bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilishni nazarda tutadi. Bu yondashuvga ko‘ra, pedagogning raqamli kompetentligi uning nafaqat bilim va ko‘nikmalari, balki ijtimoiy moslashuvchanligi, emotsional barqarorligi va professional identifikatsiyasi bilan belgilanadi.

Tadqiqotning nazariy asosini fenomenologik va sotsial-psixologik yondashuvlar tashkil etadi. Fenomenologik yondashuv pedagoglarning raqamli ta’lim muhitidagi sub’ektiv tajribalarini, ularning texnologiyalar bilan ishlash jarayonidagi hissiy kechinmalari va idrokini o‘rganishga imkon beradi. Bu yondashuv pedagoglarning raqamli kompetentligini shakllantirishga ta’sir etuvchi ichki psixologik omillarni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Sotsial-psixologik yondashuv esa pedagoglarning ijtimoiy muhitdagi faoliyatini, ularning o‘zaro hamkorligi, kommunikatsiya jarayonlari va ijtimoiy rollarini tahlil qilishga qaratilgan. Raqamli ta’lim muhitida pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlik, o‘quvchilar bilan interaktiv muloqot va virtual kommunikatsiya shakllari yangi mazmun kasb etadi. Bu esa pedagoglarning ijtimoiy-psixologik kompetensiyalarini rivojlantirishni zarur etadi.

Metodologik jihatdan, tadqiqotda nazariy tahlil, tizimli yondashuv, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalaniladi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda pedagoglarning raqamli kompetentligi texnologik ko‘nikmalar bilan bir qatorda sotsial-psixologik omillar uyg‘unligida kompleks tarzda ko‘rib chiqiladi. Bu esa raqamli ta’lim muhitida pedagoglarning samarali faoliyat yuritishini ta’minlashga xizmat qiladi.

---

[2] Wayne Holmes, Charles Fadel. *Artificial Intelligence in Education*. – Boston, 2019.

[3] Sherry Turkle, Nicholas Carr. *Alone Together* / *The Shallows*. – New York, 2017–2020.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish uchun quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

- raqamli texnologiyalarni samarali o‘zlashtirish va ulardan foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirish;
- emotsional barqarorlik va stressga chidamlilikni oshirish;
- ijtimoiy hamkorlik va kommunikativ kompetensiyalarni mustahkamlash;
- pedagoglarning kasbiy refleksiya va o‘zini anglash jarayonlarini rivojlantirish.

Pedagoglarning raqamli kompetentligi va uning sotsial-psixologik asoslarini o‘rganish zamonaviy ta’lim tizimining samaradorligini oshirish, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va ta’lim jarayonini innovatsion asosda tashkil etish uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Muhokama

Zamonaviy ta’lim muhitida pedagoglarning raqamli kompetentligi ularning kasbiy faoliyat samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi pedagogik jarayonni individuallashtirish, interaktivlikni oshirish va ta’lim sifatini yaxshilash imkonini bermoqda. Biroq, ushbu jarayon pedagoglarning sotsial-psixologik holatiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, pedagoglarning raqamli kompetentligini uning sotsial-psixologik asoslari bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning raqamli kompetentligi nafaqat texnologik bilim va ko‘nikmalarga, balki ularning emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslashuvchanligi va kommunikativ salohiyatiga ham bog‘liqdir. Raqamli muhitda ishlash pedagoglardan tezkor qaror qabul qilish, yangi texnologiyalarga moslashish va doimiy ravishda o‘z ustida ishlashni talab qiladi. Bu esa ayrim hollarda psixologik zo‘riqish, stress va kasbiy charchoqni yuzaga keltirishi mumkin. Shunday sharoitda pedagoglarning sotsial-psixologik resurslari ularning kasbiy faoliyatida muhim himoya omili sifatida namoyon bo‘ladi.

Pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirishda ijtimoiy muhit muhim rol o‘ynaydi. Xususan, jamoada sog‘lom psixologik muhitning mavjudligi, hamkasblar o‘rtasida o‘zaro yordam va tajriba almashinuvi, shuningdek, rahbariyat tomonidan qo‘llab-quvvatlash pedagoglarning raqamli faoliyatga moslashuvini osonlashtiradi. Shu bilan birga, pedagoglarning o‘quvchilar bilan samarali kommunikatsiya o‘rnatishi, ularning ehtiyoj va qiziqishlarini hisobga olgan holda raqamli vositalardan foydalanishi ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Pedagoglarning emotsional intellekti va o‘zini boshqarish qobiliyati ham raqamli kompetentlikning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ladi. Raqamli ta’lim muhitida yuzaga keladigan noaniqliklar, texnik muammolar yoki axborot ortiqchaligi sharoitida pedagogning emotsional barqarorligi uning kasbiy faoliyatini samarali davom ettirishga imkon beradi. Bu esa pedagoglarning psixologik tayyorgarligini oshirish, stressni boshqarish va ijobiy motivatsiyani qo‘llab-quvvatlash zarurligini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, muhokama natijalari pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirishda refleksiya va o‘z-o‘zini baholash jarayonlarining ahamiyatini ham ochib berdi. Pedagoglar o‘z faoliyatini tahlil qilish, erishilgan natijalarni baholash va kamchiliklarni aniqlash orqali o‘z kasbiy rivojlanish strategiyasini shakllantiradilar. Bu esa ularning raqamli muhitdagi faoliyatini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Umuman olganda, pedagoglarning raqamli kompetentligi va uning sotsial-psixologik asoslari o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni kompleks yondashuv asosida rivojlantirish zarur. Bunday yondashuv pedagoglarning nafaqat texnologik tayyorgarligini oshiradi, balki ularning ijtimoiy moslashuvchanligi, emotsional barqarorligi va kasbiy samaradorligini ham ta’minlaydi. Shu bois, zamonaviy ta’lim tizimida pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning sotsial-psixologik qo‘llab-quvvatlanishini ta’minlash muhim vazifa sifatida qaralishi lozim.

Xulosa

Zamonaviy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi pedagoglarning kasbiy faoliyatiga yangi talablar qo‘ymoqda. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning raqamli kompetentligi va uning sotsial-psixologik asoslarini o‘rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, raqamli kompetentlik pedagogning faqat texnologik bilim va ko‘nikmalari bilan cheklanmay, balki uning emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslashuvchanligi, kommunikativ salohiyati va kasbiy refleksiyasi bilan ham chambarchas bog‘liqdir.

Pedagoglarning raqamli kompetentligi ta’lim jarayonini samarali tashkil etish, innovatsion yondashuvlarni qo‘llash va o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, raqamli ta’lim muhiti pedagoglardan yuqori darajadagi moslashuvchanlikni, yangiliklarga ochiqlikni va doimiy o‘z ustida ishlashni talab qiladi. Bu jarayon esa ayrim hollarda psixologik zo‘riqish, stress va kasbiy charchoqni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun pedagoglarning sotsial-psixologik qo‘llab-quvvatlanishi va psixologik barqarorligini ta’minlash ularning raqamli kompetentligini rivojlantirishning ajralmas qismi hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirishda bir qator muhim omillar ajratib ko‘rsatildi. Jumladan, emotsional intellektni rivojlantirish, stressni boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirish, ijtimoiy hamkorlikni mustahkamlash va samarali kommunikatsiyani yo‘lga qo‘yish pedagoglarning kasbiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, pedagoglarning o‘z-o‘zini baholash va refleksiya jarayonlarini rivojlantirish ularning raqamli muhitdagi faoliyatini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Bundan tashqari, pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish jarayonida ta’lim muassasalarida ijobiy psixologik muhitni yaratish, hamkasblar o‘rtasida tajriba almashinuvi va o‘zaro qo‘llab-quvvatlash tizimini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa pedagoglarning ijtimoiy moslashuvchanligini oshiradi, kasbiy motivatsiyasini kuchaytiradi va ularning innovatsion faoliyatini rag‘batlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning raqamli kompetentligi va uning sotsial-psixologik asoslari o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni kompleks yondashuv asosida rivojlantirish zarur. Bunday yondashuv pedagoglarning kasbiy samaradorligini oshirish, ta’lim jarayonini modernizatsiya qilish va raqamli transformatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beradi. Shu sababli, ta’lim tizimida pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning sotsial-psixologik barqarorligini ta’minlashga qaratilgan ilmiy asoslangan metodik va amaliy mexanizmlarni ishlab chiqish muhim vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kasimova G.K., Valeeva G.V. *Pedagogical competencies in digital education: social and psychological aspects.* – Tashkent, 2022.
2. Wayne Holmes, Charles Fadel. *Artificial Intelligence in Education*. – Boston, 2019.
3. Sherry Turkle, Nicholas Carr. *Alone Together* / *The Shallows*. – New York, 2017–2020.
4. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
5. Luckin, R. *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. – London: UCL Institute of Education Press, 2018.
6. European Commission. *DigCompEdu: European Framework for the Digital Competence of Educators*. – Luxembourg, 2017.
7. UNESCO. *Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities*. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
8. Redecker, C. *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. – Joint Research Centre, 2017.
9. Turkle, S. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. – New York: Basic Books, 2017.
10. Carr, N. *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*. – New York: W.W. Norton & Company, 2020.
11. Mishra, P., & Koehler, M.J. *Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): A Framework for Teacher Knowledge*. – Teachers College Record, 2006.
12. Bandura, A. *Social Learning Theory*. – New York: General Learning Press, 1977.
13. Goleman, D. *Emotional Intelligence*. – New York: Bantam Books, 1995.
14. Sattorova, M., Usanova, B. *Pedagog xodimlarning stressga bardoshliligida emotsional intellektning roli*. – Samarali ta'lim va innovatsiyalar jurnali, 2025.
15. Ismailov, A. *Raqamli ta'lim muhitida pedagoglarning kompetentligini rivojlantirish omillari*. – T.: 2024.
16. Abduqodirova, D. *Talabalarda psixologik stressni yengish va emotsional rivojlanish*. – 2025.
17. Madgapilova, N. *Pedagogik-psixologik hamkorlikni rivojlantirishning innovatsion asoslari*. – 2025.
18. Eshnayev, N., & Madgapilova, N. *Characteristics of Implementing the Cluster Approach in the Educational System*. – International Journal of Pedagogics, 2023.